

UNIwersytet Zielonogórski

Wydział Nauk Społecznych

Instytut Pedagogiki

Dziedzina naukowa: nauki społeczne

Dyscyplina naukowa: pedagogika

mgr Lilianna Kurek

**Twórczość literacka Amazonek – Między terapią a sztuką.
Studium przypadku**

**Literary Works Of Post – Mastectomy Women.
Between Therapy And Art.
Case Study**

AUTOREFERAT

Praca doktorska napisana pod naukowym kierunkiem:

dr hab. Małgorzaty Czerwińskiej, prof. UZ

oraz promotora pomocniczego:

dra hab. Bogdana Idzikowskiego

Recenzenci:

prof. dr hab. Janusz Kirenko

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

prof. dr hab. Zenon Gajdzica

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Zielona Góra 2024

SPIS TREŚCI:

WSTĘP	2
1. Uzasadnienie wyboru tematu i zakres teoretyczny badań.....	4
2. Kwestie metodologiczne badań własnych.....	9
2.1. Przedmiot badań, założenia i cele badań.....	9
2.2. Problemy badawcze	10
2.3. Uczestnicy badań – ogólna charakterystyka	11
2.4. Metody, techniki, narzędzia badawcze.....	14
3. Organizacja i przebieg badań	16
3.1. Procedura pozyskiwania materiału badawczego.....	16
3.2. Analiza i interpretacja materiału badawczego.....	18
4. Rezultaty badań	18
4.1. Wyniki badań – ujęcie syntetyczne	18
4.2. Rekomendacje dla nauki i praktyki pedagogicznej.....	27
ZAKOŃCZENIE.....	28
BIBLIOGRAFIA.....	31
SPIS TABEL	34

WSTĘP

„W twoich wierszach Twoje życie się odbiło”

(Józef Adamczyk)

Rak piersi (sutka) to najbardziej rozpowszechniony nowotwór na świecie – w 2020 r. zanotowano 2,3 mln nowych przypadków. Jest też drugą, główną przyczyną zgonów nowotworowych wśród Polek – tuż po raku płuca. Szacuje się, że w 2020 r w 27 krajach UE rak piersi stanowi 13,3 proc. wszystkich nowotworów i 29 proc. wszystkich nowo zdiagnozowanych nowotworów złośliwych wśród Europejki w 2020 r.

Według najnowszych danych Krajowego Rejestru Nowotworów w Polsce w 2019 r. zachorowało na raka piersi 19.620 kobiet. 6.951 chorych zmarło (<https://pulsmedycyny.pl/rak-piersi-w-2020-r-na-swiecie-wykryto-23-mln-przypadkow-polki-zabija-czesciej-tylko-rak-pluca-1167684>).

Po diagnozie, kobieta chora na raka piersi zostaje poddana leczeniu – szeroko pojętej terapii medycznej, obejmującej m.in. ingerencję chirurgiczną (tzw. Mastektomię), polegającą na amputacji piersi, chemioterapię i radioterapię. Kobieta po mastektomii zostaje okaleczona nie tylko fizycznie, ale też emocjonalnie, jest przekonana o utracie kobiecości, więc od tej chwili potrzebuje nie tylko wsparcia ze strony medycyny w walce z chorobą, ale i wsparcia psychoterapeutycznego (Mazurek 2013 s. 24).

Prowadzone współcześnie badania związane z następstwami choroby nowotworowej zmierzają do uzyskania odpowiedzi na pytanie, jakie stosowane przez chorych na raka sposoby radzenia sobie z chorobą wspierają leczenie i umożliwiają powrót do zdrowia, a jednocześnie sprzyjają adaptacji do nowej rzeczywistości (Mazurek 2013 s. 32).

W przypadku kobiet chorych na raka piersi, jedną z takich form terapii jest aktywność w Stowarzyszeniu „Amazonki” i aktywność twórcza. Wspomniane Stowarzyszenie, zrzeszające kobiety chore na raka piersi, ma swoje kluby w całym kraju. Kobiety otrzymują w nich wsparcie psychologiczne, specjalistyczną wiedzę z zakresu najnowszych metod leczenia raka piersi oraz wskazówki dotyczące funkcjonowania w trakcie i po leczeniu. Wśród najistotniejszych form działalności Amazonek znajdują się: programy promujące wiedzę na temat profilaktyki onkologicznej, zajęcia rehabilitacyjne, akcje informacyjne i promujące zdrowy styl życia.

Twórczość jest dziedziną ludzkich działań, która nobilituje w oczach własnych i podnosi autorytet twórcy w oczach innych. Osoby z niepełnosprawnością poszukują swego panaceum, które umożliwiłoby (obok oddziaływań medycznych) powrót

do zdrowia. Wspomniana aktywność twórcza, zwłaszcza literacka, okazuje się być jedną z form terapii, a także inspiracją i motywacją do pożądanych zmian we własnym spojrzeniu na świat, na rzeczywistość i na samą siebie.

Twórczość osób z niepełnosprawnością stosunkowo często utożsamiana jest z arteterapią – terapią przez sztukę, którą Adrian Hill zalecał nie tylko ludziom chorym, ale także osobom zdrowym, traktując ją jako metodę odprężającą (za: Masgutowa 1997 s. 69).

Tymczasem, motywacje twórcze osób z niepełnosprawnością niejednokrotnie wybiegają poza terapeutyczny wymiar, a rezultatem procesu twórczego jest dzieło oryginalne i nowatorskie, zrodzone z talentu i twórczego trudu.

U podstaw twórczości człowieka (zwłaszcza z niepełnosprawnością) leży: autorewalidacja, podmiotowość, transgresja i samorealizacja (za: Czerwińska 2009). Jest to szczególnie czytelne w odniesieniu do twórczości literackiej autorów z niepełnosprawnością.

Sztuce, a więc także literaturze, przypisuje się wiele funkcji. w odniesieniu do sztuki i twórczości osób z niepełnosprawnością, szczególnego znaczenia nabierają na przykład koncepcje Aleksandra Hulka (1992) i Hanny Żuraw (1996), które można zamknąć w poetyckim wersie cytowanym powyżej i zaczerpniętym z utworu Józefa Adamczyka.

1. Uzasadnienie wyboru tematu i zakres teoretyczny badań

Problematyka aktywności twórczej kobiet doświadczonych rakiem piersi nie była dotychczas wystarczająco eksplorowana, mimo iż przedmiotem rozważań wielu specjalistów jest problem codziennego zmagania się z bólem, cierpieniem i brakiem nadziei wielu chorujących na raka piersi kobiet, które utraciły poczucie sensu życia i własnej kobiecości (Stroud 2000, Skibińska 2006, Mazurek 2013).

Inspiracją dla podjętej problematyki badawczej okazały się opracowania dotyczące zagadnień związanych z psychospołecznym funkcjonowaniem Amazonek. Kluczowymi stały się tu publikacje Edyty Zierkiewicz i Aliny Łysak „Kobieta i (b) rak. Wizerunki raka piersi w kulturze” (2007), czy E. Zierkiewicz „Rozmowy o raku piersi” (2010), oparte na wywiadach z Amazonkami, ujawniającymi zmagania z chorobą, towarzyszące temu procesowi emocje.

Wielce inspirująca była również publikacja Anny Mazurkiewicz - „Mam go! Rak piersi-strefa prywatna, strefa publiczna” (2012). Zawarte w tych opracowaniach kwestie zmagania

się chorych kobiet z niesprzyjającą im rzeczywistością wskazują na ważny problem, czyli na wyzwania, jakie przed tymi kobietami się pojawiają. Wymienione publikacje przedstawiają sytuację Amazonek z ich własnej perspektywy. Niemalże znaczenie dla tematyki pracy i prowadzonych badań posiada opracowanie Emilii Mazurek - „Biografie edukacyjne kobiet dotkniętych rakiem piersi” (2013). E. Mazurek zwraca bowiem uwagę na elementarną kwestię doświadczania i przeżywania choroby i z tego punktu widzenia ukazuje edukacyjne biografie chorujących na raka piersi kobiet.

Wskazując literaturę mającą istotne znaczenie dla podjętej problematyki badawczej, należy wymienić również opracowanie E. Zierkiewicz i Krystyny Wechmann - „Życie od Nowa. Społeczne zaangażowanie Amazonek- aktywne pacjentek” (2016), zwracające uwagę na aktywność Amazonek - działających dla siebie i dla innych.

Wieloaspektową wartość wyszczególnionych tu publikacji autorka dysertacji mogła ocenić nie tylko opierając się na wiedzy teoretycznej i doświadczeniach praktycznej działalności, ale – co równie cenne – na autopsji, czyli bogactwie własnych doświadczeń Amazonki.

Określając tematykę pracy i zakres badań, dokonano wnikliwej analizy bibliograficznej literatury przedmiotu, co pozwoliło stwierdzić brak publikacji w sposób interdyscyplinarny omawiających zjawisko twórczości literackiej kobiet chorujących na raka piersi.

W związku z powyższym, uczynienie problematyki aktywności twórczej (literackiej) Amazonek, jej znaczenia dla ich psychospołecznego funkcjonowania, przedmiotem dysertacji doktorskiej, a więc interdyscyplinarnych, wnikliwych badań – okazało się w pełni uzasadnione.

W toku prowadzonych rozważań, odwoływano się do kluczowych pojęć: rak piersi, Amazonka, kultura symboliczna, kultura literacka, twórczość, twórczość literacka, arteterapia, terapia przez sztukę, terapia sztuką.

W tym miejscu zasadne wydaje się podanie zwięzłych definicji wspomnianych terminów.

Rak sutka rozumiany jest, jako złośliwy nowotwór najczęściej dotyczący Polki (Mazurek 2013 s.24).

Rak piersi (w terminologii medycznej – rak sutka) to w medycynie polskiej pierwotnie *skir* (z łac. *scirrhus*), natomiast nazwa schorzenia „rak” wywodzi się z łacińskiego słowa „*cancer*” oraz z greckiego „*karkinos*”, oznaczającego kraba. Współczesna medycyna używa tego określenia tylko w odniesieniu do nowotworów dotyczących tkanek skóry, jelit

czy jamy ustnej. z kolei inna nazwa nowotworu - *sarcoma* – stosowana jest w odniesieniu do guzów tkanki tłuszczowej czy kości (Mazurkiewicz 2012).

Amazonka to kobieta (z j. ang.) przeżytniczka (survivor), a po leczeniu raka piersi - *breast cancer survivor* - w wolnym tłumaczeniu Amazonka. w sensie znaczeniowym Amazonka to ocaleniec – ktoś, kto jest po wielkiej traumie, przeżyciu strasznego, skrajnie zagrażającego życiu Ocaleniec przetrwał pomimo przeciwności losu (za: Zierkiewicz, Wechmann 2016 s. 217).

Kultura symboliczna, zwana potocznie duchową, powiązana jest głównie ze sztuką, zabawą, nauką i religią (Kłoskowska 2007).

Według Antoniny Kłoskowskiej, na kulturę symboliczną składają się wartości i czynności autoteliczne, czyli takie działania, które prowadzą do zadowolenia osoby, a które nie są związane z zaspokajaniem potrzeb biologicznych i społecznych człowieka. „*Kultura symboliczna nie jest czymś obok kultury społecznej czy materialnej; przenika ona wszystkie sfery ludzkiej działalności, tak materialnej, jak i społecznej. Podstawowe dziedziny kultury symbolicznej to: religia, nauka (w jej aspektach poznawczych, nie stosowanych), sztuka oraz zabawa, które spełniają funkcje estetyczne, poznawcze i ludyczne oraz które służą sublimacji kultury bytu i kultury społecznej w stronę „ludzkiej twórczości”, a nie konieczności egzystencjalnej czy historycznej*” (Kłoskowska 2007 s. 215-216).

Kultura literacka to bardzo ważna dziedzina kultury symbolicznej, której wyznacznikiem jest twórczość. Definiowana bywa w różny sposób. Zdaniem Stefana Żółkiewskiego, na kulturę literacką składają się motywacje decyzji twórczych oraz ich efekty, jak również motywacje wyborów czytelniczych i przemiany w nich zachodzące (Żółkiewski 1971).

Biografie Amazonek koncentrują się wokół pojęcia twórczości. Według Czesława Kossakowskiego: „*Twórczość może być ujmowana w czterech płaszczyznach: twórczość jako wytwór; twórczość jako proces; twórczość jako zespół zdolności (właściwości intelektualnych) bądź zespół cech osobowościowych; twórczość jako zespół stymulatorów społecznych (społeczny klimat jako warunek aktu twórczego)*” (Kosakowski 2003 s. 55).

Z kolei Włodzimierz Szewczuk jest zdania, iż poprzez twórczość własną, człowiek poznaje nie tylko rzeczywistość, ale i samego siebie, dąży do wzbogacenia świata kultury w najszerszym tego słowa znaczeniu (Szewczuk 1985 s. 327).

Na temat społecznej ważności twórczości wypowiada się także Maria Gołaszewska, zdaniem której, dzieła sztuki uznaje się za wytwory zbiorowej świadomości, nie istniejące poza społeczeństwem i jego kulturą. „*Poza społeczeństwem, poza panującymi*

w nim konwencjami, poza upodobaniami usankcjonowanymi opinią grupową, poza wspólnie w rozwoju ustalonymi normami piękna, dzieło sztuki jest rzeczą, nie wyróżnia się niczym z reszty świata” (Gołaszewska 1985 s. 256).

Wspomniana wyżej autorka jest także zdania, iż przyczyną tworzenia, silną motywacją w tym zakresie może być stan emocji w danej chwili, trudne sytuacje życiowe, aż po kontakt ze światem rzeczywistym lub z innymi dziełami. Często bodźcem są osobiste doznania i bogata wyobraźnia oraz chęć urzeczywistnienia obrazów widzianych w wyobraźni. Zaraz po pragnieniu tworzenia, pojawia się zamiar artystyczny, czyli projekt stworzenia dzieła artystycznego (Gołaszewska 1998).

Istotnym pojęciem w dysertacji jest też twórczość literacka, zwana językową, która, według Katarzyny Borawskiej, to nic innego, jak: *„przekształcanie i ekspresyjne wytwarzanie własnych, nowych wypowiedzi, cechujących się płynnością wyrażeniową, oryginalnością treści, formy i sposobu ekspresji, spójnością struktury językowej”* (Borawska 2004 s. 63).

Bardzo ważnym określeniem, używanym dla potrzeb dysertacji, jest „arteterapia”. Pochodzi od łacińskiego członu arte (ars, artis), co oznacza rzemiosło, sztukę oraz greckiego słowa therapeuein, czyli leczenie. Znaczeniowo zatem można tłumaczyć to słowo jako „terapię przez sztukę” (Masgutowa 1997 s.69).

Analizując tematykę związaną z aktywnością twórczą kobiet chorych na raka piersi, należy mieć na uwadze subtelny różnicę pomiędzy terapią sztuką a ekspresją twórczą. Ta pierwsza bowiem wymaga diagnozy potrzeb i emocji pacjenta, a potem planowania działań, ekspresja natomiast jest pozbawiona tych właśnie elementów. Warto też zauważyć, że jedna nie wyklucza drugiej i obie mogą życie człowieka uczynić lepszym.

U podstaw teoretycznych badań znalazły się koncepcje naukowe. Za szczególnie istotne uznano koncepcję twórczości Romana Schulza i koncepcję wzrostu potraumatycznego Richarda Tedeschiego i Lawrence’a Calhouna.

Wspomniany wyżej R. Schulz, dokonuje też definiowania samej twórczości, o której pisze: *„Dzisiejsze pojęcie twórczości zabarwione jest oceną, w dodatku oceną wyraźnie dodatnią. Większość ludzi ceni bowiem twórczość przynajmniej z dwóch powodów: – dlatego, że wydając rzeczy nowe, rozszerza ramy naszego życia. Jest objawem potęgi i niezależności ludzkiego umysłu oraz jego odrębności i niepowtarzalności; z pobudek hedonistycznych – twórczość uszczęśliwia zarówno tych, którzy z niej korzystają, jak i samych twórców; dla wielu jest potrzebą, czymś, bez czego nie mogą żyć”* (za: Szmidt 2013 s. 93).

Według koncepcji R. Schulza, działalność twórcza: „*przebiega zawsze w określonych warunkach, określonym kontekście, określonym środowisku*”. Przy czym wspomniane warunki twórczości należy rozumieć jako te wszystkie czynniki, które mają wpływ na działania twórcze – ich podejmowanie, treść, przebieg i rezultaty (za: Czerwińska 2012 s. 17-18).

Wspomniane wyżej warunki twórczości należy rozumieć jako te wszystkie czynniki, które mają wpływ na działania twórcze – ich podejmowanie, treść, przebieg i rezultaty. Według R. Schulza, istnieją uwarunkowania twórczości zewnętrzne, odnoszące się do kontekstu społecznego twórczości. Należy tu wskazać czynniki materialne, techniczne, społeczne i kulturowe, mające wpływ na podejmowanie działań twórczych, ich treść, przebieg i efekty. Obok zewnętrznych, funkcjonują warunki wewnętrzne, czyli podmiotowe, do których należą: wiedza, motywacja twórcy, system wartości, stan zdrowia, sprawność intelektualna czy cechy osobowe twórcy (za: Czerwińska 2012).

W omawianej koncepcji aktywności twórczej (literackiej) istotny jest kontekst działalności twórczej, rozumiany jako układ czynników materialnych, przestrzennych, społecznych czy kulturowych (środowisko działań twórczych). Czynniki pozytywnie wpływające na aktywność twórczą określa się mianem stymulatorów, zaś negatywne – nazywa się inhibitorami aktywności twórczej (za: Czerwińska 2012 s. 18).

Ważną w kontekście prowadzonych badań okazała się też koncepcja wzrostu potraumatycznego, którą do literatury naukowej wprowadzili R. Tedeschi i L. Calhoun, odwołując się w nich do wcześniejszych ustaleń teoretyków Gerarda Caplana czy Emila Frankla, a kontynuowanych przez Kazimierza Popielskiego (2009). Zgodnie z ich twierdzeniami, doświadczanie wydarzeń nasyconych silnie stresem i powodujących cierpienie, wiązać należy nie tylko z negatywnymi następstwami, ale także z możliwymi pozytywnymi zmianami psychologicznymi, które mamy okazję obserwować właśnie w biografii twórczych. Według teorii wspomnianych wyżej autorów, rozwój potraumatyczny (albo wzrost) pojawia się wtedy, gdy człowiek zaczyna zmieniać swój sposób patrzenia na siebie i otaczającą go rzeczywistość (Ogińska-Bulik 2013).

Ci sami uczeni wywodzą z własnych badań obserwacje, iż wspomniane wyżej zmiany, rozumiane jako potraumatyczny rozwój lub wzrost, zachodzą jednocześnie tak w relacjach międzyludzkich, jak i w sferze odbioru samego siebie czy tworzeniu własnej filozofii życiowej, własnego sposobu radzenia sobie z traumą i własną chorobą. Rozwój potraumatyczny pojawia się wtedy, gdy człowiek zaczyna zmieniać swój sposób patrzenia na

siebie i otaczającą go rzeczywistość. Te zmiany to wnikliwsza analiza siebie i świata (Ogińska-Bulik 2013).

2. Kwestie metodologiczne badań własnych

2.1. Przedmiot badań, założenia i cele badań

Dla podstaw metodologicznych badań, przyjęto stanowisko Tadeusza Pilcha, stwierdzające, że określenie przedmiotu badań: *„powinno zależeć od trzeźwej oceny wykonalności zadania. Dostępność badawcza to zarówno kwestia kontaktu fizycznego ze zjawiskiem, z faktami, jak również kwestia orientacji problemowej”* (Pilch 1998 s. 8).

Według wspomnianego wyżej autora, przedmiot badań to: *„zadanie, które staje przed nami w momencie uświadomienia sobie konieczności przeprowadzenia badań empirycznych”* (Pilch 1995 s. 101).

Przedmiotem badań uczyniono zatem z jednej strony (z perspektywy pedagogiki leczniczej) sytuację kobiet chorych na raka piersi – Amazonek, doświadczonych traumatycznymi przeżyciami, które poznały druzgocącą diagnozę, często przeszły mastektomię i poddały się długotrwałemu leczeniu onkologicznemu i psychoterapii, by przejść proces samoakceptacji i podjąć się twórczych wyzwań. z drugiej strony (z perspektywy pedagogiki kultury, bibliologii (obecnie nauki o komunikacji społecznej i mediach), socjologii literatury), jako przedmiot badań określono samą twórczość literacką tych kobiet, wpływ sytuacji zdrowotnej autorek na tematykę twórczości i proces twórczy oraz na obieg społeczny i recepcję dorobku twórczego. Szczególną uwagę poświęcono roli twórczości literackiej, jako formy terapii i wspomagania rozwoju osobowości.

Obok przedmiotu badań, istotne są właściwie sprecyzowane cele. Janusz Gnitecki wyodrębnił następujące ich rodzaje: cele teoretyczne, poznawcze i praktyczne (Gnitecki 1993).

Dla potrzeb badań w ramach niniejszej rozprawy, postawiono dwa cele: cel poznawczy i cel praktyczny.

Celem poznawczym jest określenie roli aktywności twórczej Amazonek, poprzez prześledzenie ich losów oraz wybranej przez nie strategii radzenia sobie z chorobą, czyli podjęcia twórczości literackiej; poznanie tego, o czym piszą, jak piszą, jakie są motywacje tej twórczości, przebieg procesu tworzenia, obieg społeczny utworów. Natomiast cel praktyczny zmierza do zaprezentowania konkretnych przykładów animowania i upowszechniania

dorobku literackiego Amazonek, jak również wykorzystania tej twórczości w procesie rehabilitacji kobiet z chorobą nowotworową piersi oraz projektowania kampanii społecznych.

Należy zauważyć, że obrany przedmiot i cele badań, problemy badawcze (główny i szczegółowe) wskazują na przyjęcie interdyscyplinarnego modelu badawczego, czerpiącego z założeń merytorycznych i metodologicznych pedagogiki (pedagogika specjalna – lecznicza, pedagogika kultury), bibliologii (nauki o komunikacji społecznej i mediach), socjologii literatury.

Obrany model badawczy, ulokowany w strategii badań jakościowych oraz erudycja i autopsja autorki, nakazały również sprecyzowanie u podstaw badań następujących założeń wstępnych:

- 1. Aktywność twórcza i jej wytwory (teksty literackie: poezja i proza autorstwa kobiet chorych na raka piersi) spełniają ważne funkcje społeczne, zwłaszcza terapeutyczne i integracyjne, wobec nich samych i czytelników.**
- 2. Twórczość literacka autorek chorych na raka piersi ma stymulatory i inhibitory swojego rozwoju – umiejscowione w obszarach: autorzy – dzieła – obieg społeczny.**
- 3. Dostrzega się szczególnie wpływ Stowarzyszenia „Amazonki” na kształtowanie się aktywności twórczej (literackiej) kobiet po mastektomii.**
- 4. Twórczość literacka i biografie twórcze Amazonek są niedostatecznie wykorzystywane w procesie terapeutycznym i kampaniach społecznych.**

2.2. Problemy badawcze

T. Pilch twierdzi, iż problem badawczy: „to pytanie o naturę badanego zjawiska, o istotę związków, jakie zachodzą pomiędzy zdarzeniami lub istotami i cechami procesów lub zjawisk” (Pilch 2001 s. 43).

W związku z powyższym, sformułowano główny problem badawczy:

Jakie znaczenie dla psychospołecznego funkcjonowania Amazonek ma ich ekspresja literacka?

Szczegółowe problemy badawcze ulokowano w pięciu polach badawczych: dotyczących autorek, samego dzieła, recepcji twórczości i odbiorców, animacji, edytorstwa i promocji oraz biografii twórczych Amazonek:

I. Dotyczące autorek:

1. Jakie są biografie „przedchorobowe” Amazonek i miejsce w nich uczestniczenia w kulturze i aktywności twórczej?
2. Jakie są biografie Amazonek po zdiagnozowaniu raka piersi i miejsce w nich uczestniczenia w kulturze i aktywności twórczej?

II. Dotyczące dzieła:

1. Czym charakteryzuje się różnorodność rodzajowa i gatunkowa dorobku piśmienniczego Amazonek?
2. Czym charakteryzuje się tematyka twórczości literackiej Amazonek?
3. Jaką formę wydawniczą przyjmuje twórczość literacka Amazonek, przez kogo i gdzie jest wydawana, na jakim poziomie edytorskim?

III. Dotyczące odbiorców, czyli recepcji twórczości literackiej Amazonek:

1. Czym charakteryzuje się obecność twórczości literackiej Amazonek w systemie biblioteczno-informacyjnym?
2. Jak oceniana jest twórczość Amazonek przez jej czytelników?

IV. Dotyczące animacji, edytorstwa i promocji aktywności literackiej Amazonek:

1. Jaką rolę w animowaniu aktywności twórczej, w obszarze edytorstwa i promocji twórczości literackiej pełni Stowarzyszenie „Amazonki”?

V. Dotyczące biografii twórczych Amazonek:

1. Czym charakteryzują się biografie twórcze Amazonek?
2. Jakie charakterystyki typologiczne wyłaniają się z przebiegu ich biografii twórczych?

2.3. Uczestnicy badań – ogólna charakterystyka

Grupę badawczą stanowią kobiety doświadczone chorobą nowotworową piersi, zajmujące się twórczością literacką (13 osób) oraz działaczki Stowarzyszenia „Amazonki” (6 Osób).

Autorki i uczestniczki badań to: Krystyna Bereska z Wrocławia, Jadwiga Engel z Zielonej Góry, Elżbieta Gacek z Zagnańska, Joanna Grzelka-Kopeć z Dobczyc k. Krakowa, Elżbieta Kopera z Dębina, Magdalena M. Michalczyk z Jastrzębia Zdroju, Sylwia Pogorzelska z Nowego Miasta nad Pilicą, Beata Rakiel z Kalisza, Iwona Walczak z Poznania, Agnieszka Witkowicz-Matolicz z Warszawy, Iwona Xsiężopolska-Krzyżańska z Łodzi, Joanna Żurawska-Flemming ze Szczecina.

Do badań wytypowano Amazonki-autorki posiadające w swoim dorobku literackim przynajmniej jedno samoistne piśmienniczo i wydawniczo dzieło (tzw. Książkę autorską).

Dane socjodemograficzne badanych kobiet prezentuje tabela.

Tabela 1. Autorki – Amazonki – dane socjodemograficzne

Tabela 1. Autorki-Amazonki – dane socjodemograficzne

Przedział wiekowy	Miejsce zamieszkania		Warunki bytowe		Wykształcenie			Zawód wykonywany	Pasje twórcze	Pasje społeczne	Przynależność do organizacji	Stan cywilny	
	miasto	wieś	dobre	b. dobre	zawodowe	średnie	wyższe					związek	panna wdowa
Co 10	liczba badanych												
35-45	2	2	-	2	-	1	1	spedytor 1, dziennikarz 1	1 pisarka, 1 poetka	0,0	0	2	-
46-56	4	4	-	3	1	-	3	krawcowa 1, pedagog 3	2 poetka, 2 pisarka	1,0,1,1	3	3	1
57-67	2	2	-	2	-	-	2	ekonomista 1, pedagog 1	2 pisarka	0,0	0	1	1
68-78	3	3	-	2	-	-	2	architekt 1, pedagog 1, psycholog 1	3 poetka	1,1,1	3	3	-
79-89	2	1	1	2	-	-	2	inżynier-leśnik 1, prawnik 1	2 poetka	1,1	2	1	1

Legenda: bd – brak danych

Źródło: badania własne.

Źródło: opracowanie własne

Wśród Amazonek – liderki Stowarzyszenia „Amazonki”, wspierających aktywność literacką członkiń, znalazły się: Maria Borowiecka liderka z Krakowa, Anna Czyż z Zielonej Góry, Ryszarda Łapko ze Szczecina, Magdalena Salamon z Wrocławia, Wanda Tyszkiewicz z Zielonej Góry oraz Krystyna Wechmann z Poznania.

Dane socjodemograficzne badanych kobiet prezentuje tabela.

Tabela 2. Liderki Stowarzyszenia „Amazonki” - dane socjodemograficzne

Tabela 2. Liderki Stowarzyszenia Amazonek – dane socjodemograficzne

Przedział wiekowy	Miejsce zamieszkania		Warunki bytowe		Wykształcenie			Zawód wyuczony wykonywany	Liderka – ile lat	Pasje społeczne
	miasto	wieś	dobrze	b. dobre	zawodowe	średnie	wyższe			
Co 10	liczba badanych									
60-70	4	3	1	4	v	2	2	1 ekonomista 1 informatyk 1 pedagog 1 K.O.	14 7 10 28	4
71-81	1	1	–	1	–	–	–	bd	12	1
50-80	bd	1	–	1	–	v	1	bd	15	1

Legenda: bd – brak danych

Źródło: opracowanie własne.

Źródło: opracowanie własne

2.4. Metody, techniki, narzędzia badawcze

Za wiodącą uznano jakościową strategię badawczą. Badania jakościowe należą bowiem do badań typu otwartego, nastawione są głównie na rozpoznanie zdarzeń, faktów, określenie, jakie mają znaczenie dla konkretnych osób, które w nich uczestniczą. Badania te przede wszystkim opierają się na uważnym patrzeniu, słuchaniu, rozmowie. Posługują się także innymi tworzywem, jak: dyskusja, dialog, fotografowanie czy filmowanie. Podczas badań tego typu, badacz nawiązuje relację z badanymi, stara się zrozumieć i wyczuć ich stany psychiczne (Dróżka 1997 s.23).

Według Teresy Bauman: *„badania jakościowe pozwalają na przyjrzenie się zjawiskom w ich naturalnym środowisku, objęcie badaniami osób o zróżnicowanym poziomie samoświadomości, inteligencji, elokwencji, poznawanie losów pojedynczych osób lub docieranie w głąb zjawisk”* (za: Czerwińska 2012 s. 18).

Badania opierają się na podstawowych zasadach hermeneutyki, co pozwala odwołać się do sytuacji piszących Amazonek, z kolei zasady fenomenologiczne są przydatne do uporządkowania zawartych w wypowiedziach literackich i pozaliterackich myśli, zrekonstruowania przekonań twórców, wydobycia założeń ukrytych, interpretacji kluczowych kategorii tematycznych.

Bezwzględnie wymaganym rozstrzygnięciem metodologicznym jest wybór metody badawczej.

Według Mieczysława Łobockiego, metody badawcze: *„są pewnym, określonym systemem reguł, dotyczących organizowania określonej działalności badawczej, tj. szeregu operacji praktycznych i poznawczych, kolejności ich zastosowania, jak również specjalnych środków działań skierowanych z góry na założony cel badawczy”* (Łobocki 1999 s. 115).

Wiodące w podjętych badaniach są: metoda biograficzna, z jej odmianami: studium przypadku i metoda monograficzna, metoda analizy dokumentów i metoda bibliograficzna.

Metoda biograficzna daje możliwość odwołania się do subiektywnych odczuć badanych osób. Umożliwia pokazanie zjawisk z punktu widzenia samych kobiet, by potem móc formułować uogólnienia teoretyczne (Nowak 1985). Wybrano taką metodę wiodącą w badaniach z uwagi na charakterystyczny obszar badań, ponieważ metodę biograficzną stosuje się w przypadku, gdy dąży się do odnalezienia sensu w przeżyciach zwykłych ludzi (Włodarek, Ziółkowski 1990).

Metoda biograficzna funkcjonuje w niniejszych badaniach w jej odmianie – studium przypadku. M. Łobocki o tej metodzie pisze: *„metoda indywidualnych przypadków i metoda*

monograficzna natomiast tworzą dwie różne odmiany tzw. «studium przypadku», tj. w jego wąskim i szerokim ujęciu» (Łobocki 1999 s. 245).

Autor wyjaśnia, że metoda indywidualnych przypadków może być stosowana w badaniu funkcjonowania poszczególnych osób, a metoda monograficzna bada działanie określonej instytucji opieki, wychowania lub kształcenia. M. Łobocki podkreśla, posługując się definicją T. Pilcha, iż stosowanie tej metody jest najbardziej pożądane właśnie w działaniach terapeutycznych oraz w diagnozie zaburzeń rozwoju określonych grup osób (Łobocki 1999).

W prezentowanym modelu badań, studium przypadku rozumiane jest jako: *„sposób badań polegający na analizie jednostkowych losów ludzkich uwikłanych w różne sytuacje”* (Łobocki 2000 s. 304).

Równie istotną metodą jest w niniejszych badaniach metoda bibliograficzna. Umożliwia bowiem gromadzenie materiału badawczego (posługując się np. bibliografią narodową, czy bibliografiami dziedzinowymi), jak również systemem informacyjnym, umożliwiającym wyszukiwanie i udostępnianie danych bibliograficznych (Czerwińska 2012 s. 19).

Metoda bibliograficzna jest skorelowana z metodą analizy dokumentów: *„która służy porządkowaniu i opracowywaniu materiału badawczego”* (za: Czerwińska 2012 s. 20).

Realizacji metody badawczej służą właściwie dobrane techniki badawcze. Według M. Łobockiego, istnieją zasadnicze różnice między metodą a techniką badawczą: *„Metody są zespołem ogólnych założeń dotyczących celowych czynności i środków przydatnych w rozwiązywaniu określonych problemów badawczych. Techniki zaś są bliżej skonkretyzowanymi sposobami postępowania badawczego. Podporządkowane są metodom badawczym, pełniąc niejako wobec nich wyraźnie służebną rolę”* (Łobocki 2000 s.27).

W ramach wskazanej metody biograficznej, wybrano jako technikę wywiad otwarty pogłębiony (Steinar 2004), w jakościowej strategii badawczej uznawany za metodę gromadzenia danych (Konarzewski 2000, Kubinowski 2010, 2011, Flick 2011, Bauman 2013).

Zastosowano **otwarty wywiad pogłębiony**, który został umiejscowiony między wywiadem autobiograficznym - narracyjnym a eksperckim – tzw. narracyjny wywiad ekspercki. Wywiad ten oparto na tzw. „przewodniku wywiadu”, w którym znalazły się pytania inicjujące i drążące (Czerwińska 2012 s. 21).

Wywiad, obejmujący swoją problematyką przebieg życia i działalność literacką badanej autorki, uzupełniony jest ankietą, zbierającą dane socjodemograficzne, czyli wywiadem

o najwyższym stopniu standaryzacji. Jest to wyrazem łączenia metody biograficznej (metody dialogowej) z metodą sondażu diagnostycznego (Konarzewski 2000 s. 112, 117-121).

W toku przygotowywania koncepcji badań, uwzględniono również narzędzia badawcze. Opracowania metodologiczne wskazują, że narzędzie badawcze: „*jest przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań*” (Pilch 2001 s. 71).

Opracowano dwa przewodniki wywiadu - dla autorek i dla liderek Stowarzyszenia „Amazonki”. Przewodniki wywiadu zostały opatrzone wspólnym tytułem oraz informacją o przeznaczeniu. w przewodniku skierowanym do literatek - uczestniczek badań, zawarto łącznie 77 pytań/dyspozycji wywiadu o charakterze otwartym, pogrupowanych w 8 blokach tematycznych. Tylko kilka pytań otwartych uzupełniono pytaniami zamkniętymi, w celu doprecyzowania wypowiedzi. Należy podkreślić, iż pytania otwarte zawarte w przewodniku mają charakter złożony, umożliwiającą dokładniejszą interpretację sytuacji, zdarzenia czy problemu przez osobę udzielającą wywiadu. Przewodnik wywiadu z autorkami uzupełnia kwestionariusz ankiety, zawierający 15 pytań o dane socjodemograficzne.

W przewodniku wywiadu z liderkami nie było potrzeby wyróżniania bloków tematycznych, a wszystkie 12 pytań/dyspozycji skoncentrowano na działalności liderek w Stowarzyszeniu „Amazonki”, na informacjach o działalności organizacji, w tym kulturalnej i twórczej. Przewodnik ten również uzupełnia kwestionariusz ankiety, zawierający 5 pytań/dyspozycji o charakterze socjodemograficznym.

3. Organizacja i przebieg badań

3.1. Procedura pozyskiwania materiału badawczego

Proces badawczy, poprzedzony etapem koncepcyjnym, odnoszącym się do metodologii badań, rozpoczęto od przeprowadzenia kwerendy osobowej i opracowania kartoteki autorek oraz bibliografii podmiotowo-przedmiotowej ich twórczości literackiej.

Materiał ten poddano analizie bibliometrycznej, typologicznej, typograficznej i tematycznej.

Kolejnym etapem w przebiegu badań było zainicjowanie i przeprowadzenie wywiadów z autorkami i liderkami Stowarzyszenia „Amazonki”, jak również dokonanie wnikliwej analizy ich treści. Dokonano również analizy archiwaliów osobistych badanych osób oraz archiwaliów Stowarzyszenia „Amazonki”.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż prace badawcze, w tym przeprowadzanie wywiadów odbywało się w trakcie trwania pandemii Covid-19, co stwarzało liczne utrudnienia we wdrażaniu tychże działań.

Pierwsze rozmowy z badanymi były nasycone dużą ostrożnością i obawą o naruszenie strefy intymności, co Amazonki podkreślały w swoich wypowiedziach. Uzyskanie zgody na przeprowadzenie wywiadu oraz publikację materiałów pochodzących z wywiadów, okazało się dużym wyzwaniem dla badaczki, ale w rezultacie – równie dużym osiągnięciem. Wiele uczestniczek badań „schroniło się we własnej strefie komfortu” i trzeba było użyć delikatnej perswazji oraz naświetlić dokładnie cel i plan rozmowy, by uzyskać aprobatę.

Z pandemią koronawirusa związane były również inne komplikacje. Jest to kwestia o tyle istotna, gdyż wiele z badanych kobiet w tym czasie podlegało nie tylko procedurom medycznym i leczeniu onkologicznemu, lecz dodatkowo musiało zachować szczególną ostrożność w kontaktach bezpośrednich z innymi, by nie zaprzepaścić efektów tegoż leczenia. Niektóre z uczestniczek badań chorowały na Covid i obawiały się bezpośrednich relacji, więc kontakty z nimi w tym czasie były wyjątkowo utrudnione. Stąd też wdrażaniu procedur badawczych towarzyszyło usprawnianie procesu komunikacji poprzez łączenie różnych narzędzi, od internetowych, telefonicznych – po komunikatory z kamerkami. Komputer i telefon stały się wtedy nieodzownymi elementami pracy badawczej.

Warto wspomnieć, iż czynności związane z przeprowadzeniem wywiadów wymagały niejednokrotnie zaangażowania rodzin uczestniczek badań w posługiwaniu się wspomnianymi urządzeniami. Co więcej, mało klarowna sytuacja zdrowotna niektórych z literatek, systematyczne leczenie oraz rehabilitacja nierzadko kłóciły się z ustalaniem terminów rozmów lub wręcz wymagały konieczności zmiany tychże, z uwagi na przebieg terapii czy aktualne samopoczucie badanych osób.

Nie bez znaczenia dla przebiegu badań okazał się fakt, iż ich autorka sama doświadczyła choroby nowotworowej piersi, jest Amazonką czynnie działającą w Stowarzyszeniu.

Autorka dysertacji w swoich publikacjach (np. Kurek 2018) oraz wieloletniej działalności na rzecz środowiska Amazoнок stara się akcentować kwestie aktywności kobiet po doświadczeniu rakiem piersi, zwłaszcza aktywności twórczej/literackiej, rozumianej jako forma terapii dla samych literatek, ale i jako forma wsparcia dla innych pacjentów onkologicznych.

Ten aspekt biografii autorki dysertacji okazał się podczas wdrażania procedury badawczej niezwykle ważny dla realizacji projektu. To dzięki osobistej biografii, jakże podobnej do tych, które podlegały analizie, osoba badająca wzbudzała większe zaufanie, co było czynnikiem ułatwiającym nawiązywanie relacji z uczestniczkami badań. Oczywiście,

zdarzały się postawy nad wyraz nieufne, zakładające nieczyste intencje badacza, ale i te udawało się przełamać.

3.2. Analiza i interpretacja materiału badawczego

Kluczowymi dla podjętych badań były materiały odnoszące się do dorobku literackiego badanych kobiet oraz ich biografii przed- i pochorobowych.

Pozyskany w wyniku kwerendy bibliograficznej, dorobek piśmienniczy/literacki badanych autorek przedstawiono w postaci bibliografii podmiotowej oraz poddano analizie bibliometrycznej, typologicznej, typograficznej, tematycznej, a także obecności w systemie biblioteczno-informacyjnym.

Niezwykle obszerny materiał pozyskany drogą wywiadów, okazał się źródłem istotnych informacji, odnoszących się do wszystkich wyznaczonych pól badawczych i ułokowanych w nich szczegółowych problemów badawczych. Wielogodzinne nagrania narracji badanych kobiet poddano transkrypcji, sprowadzając do wersji drukowanej, a następnie dokonano wieloaspektowej analizy.

Warto w tym miejscu przywołać analizę zgodną z koncepcją map wiedzy, którą wykorzystano do skonstruowania sylwetek twórczych autorek.

W tym celu wytypowano z przewodnika wywiadu właściwe dyspozycje wywiadu, a na podstawie uzyskanych narracji – określono kategorie wypowiedzi.

Pozwoliło to wyłonić dwie hipotetyczne sylwetki twórcze – A i B. **Sylwetkę A** określiły kategorie z największą liczbą wskazań, a **sylwetkę B** – kategorie z najmniejszą liczbą wskazań.

Przeprowadzone w ramach procedury badawczej analizy zebranego materiału badawczego i ich interpretacja przyjęły postać: opisową, tabelaryczną i graficzną.

4. Rezultaty badań

4.1. Wyniki badań – ujęcie syntetyczne

Analiza materiału badawczego w aspekcie problemów szczegółowych skłania do skonkretyzowania wniosków.

Badanie problemu szczegółowego: **Jakie są biografie „przedchorobowe” Amazonek i miejsce w nich uczestniczenia w kulturze i aktywności twórczej?**, pozwala na wysunięcie stosownych wniosków, m.in., iż jej przebieg, towarzysząca jej atmosfera domu rodzinnego

i szkoły, uzyskane wykształcenie, zawód, droga zawodowa – mają charakter stymulatora dla późniejszej aktywności twórczej.

Badanie relacji rodzinnych i społecznych skłania do wniosku, iż życie rodzinne /rodziny pochodzenia i rodziny własne, jak również więzi przyjacielskie, koleżeńskie są stymulatorami aktywności twórczej autorek – Amazonek.

Analiza problematyki dotyczącej celów, emocji i wartości pozwala stwierdzić, iż system notyfikacji /celów i zadań/ i system wartości mają znaczenie stymulujące dla aktywności twórczej Auterek – Amazonek.

Badany i wskazany wyżej problem szczegółowy z wszelkimi jego aspektami pozwala na konstatację, iż uczestnictwo w kulturze badanych Amazonek jest aktem ich włączenia się w życie społeczne środowiska, poprzez wspólne przeżycia estetyczne, duchowe. Uczestnictwo w kulturze w etapie życia przed rozpoznaniem raka piersi przejawiało się także w twórczości własnej kobiet, chociaż były to akty twórcze sporadyczne i w większości bez kontynuacji. Dopiero trauma diagnozy, przeżycia i doświadczenia narratorek związane procesem terapii, wyzwoliły w nich pasję tworzenia.

Materiał badawczy w postaci biografii pochorobowych pozwolił na przeanalizowanie problemu szczegółowego: **Jakie są biografie Amazonek po zdiagnozowaniu raka piersi i miejsce w nich uczestniczenia w kulturze i aktywności twórczej?**. Pozwolił także na zaprezentowanie losów narratorek, z innej perspektywy, bo w ujęciu doświadczeń związanych z rakiem piersi. Biografie tych kobiet dają możliwość spojrzenia na ich życie i twórczość z punktu widzenia traumatycznych doświadczeń, a jednocześnie pozwalają zrozumieć kontekst i uwarunkowania, w których przyszło im żyć i zajmować się działalnością literacką. Wyniki badań uzyskane z relacji kobiet, dotyczą doświadczeń wynikających z choroby nowotworowej piersi, zabiegów medycznych, w tym mastektomii oraz szeroko pojętej terapii. Biografie literatek dowodzą, iż własna twórczość w tym etapie ich życia stała się dla nich formą terapii. Niektóre pisały dla innych chorych, a jeszcze inne wskazywały na działanie profilaktyczne twórczości.

Rozmowy z literatkami pozwalają na stwierdzenie, że choroba nowotworowa jest dużym obciążeniem emocjonalnym i często wiąże się z wieloma wyrzeczeniami. Jednocześnie z wypowiedzi kobiet wynika, że opieka nad nimi jako chorymi członkami rodziny, była niejednokrotnie sposobnością do zacieśnienia relacji interpersonalnych. z wypowiedzi uczestniczek badań wynika także, iż twórczość własna ułatwia im porządkowanie wspomnień i rozrachunek z przeszłością, np. poprzez powrót do wierszy „pisanych do szuflady”, słuchanie muzyki z młodości czy pisanie pamiętników. Twórczość

kształtuje w narratorkach przekonanie o ich skuteczności. Często podkreślają wpływ własnej twórczości i działań profilaktycznych na funkcjonowanie innych kobiet, na przywrócenie im wiary w sens życia po chorobie.

W biografjach twórczych Amazonek dominują różne ich cechy (**stymulatory twórczości**, czyli potencjały), wyznaczające podejście do problemów, jak m.in. przywiązanie do rodziny i bliskich, pracy, refleksyjność, ukierunkowanie działań na dokonywanie zmian i motywacja prospołeczna, dostrzeganie stanów rzeczywistości wymagających zmiany, wrażliwość, empatia, wysokie zaangażowanie, wytrwałość, zdolność planowania czy rzeczowość. Obecne są także **inhibitory (deficyty)** utrudniające funkcjonowanie osobowości twórczych w trudnej dla nich sytuacji. Do takich cech Amazonek należą m.in.: introwertyzm, częste zamykanie się na innych, na osoby o podobnych doświadczeniach, mała zdolność do wyobrażania sobie pożądaných stanów rzeczywistości, niewielka skłonność do podejmowania ryzyka, by poprawić swoją sytuację, izolowanie się czy słaba wiara we własne możliwości działania twórczego.

Należy stwierdzić, iż opisywane przez Amazonki, mniej lub bardziej szczegółowo, wydarzenia związane z rozpoznaniem i terapią oraz powodowane nimi emocje - mają charakter stymulatora aktywności twórczej/literackiej, a sama ta aktywność jest przejawem wzrostu potraumatycznego.

Ukazane relacje cele i plany życiowe pozwalają na wniosek, iż badane autorki - Amazonki nie wnoszą zastrzeżeń do swoich biografii i nie odczuwają potrzeby dokonywania w nich korekt, gdyby była taka możliwość. Natomiast sensu życia, po przebytych doświadczeniach, upatrują w samej możliwości życia – dla siebie i innych. Prezentowana przez narratorki postawa życiowa jest bez wątpienia stymulatorem ich aktywności twórczej, tym silniejszym, że dla wielu z nich zbieżnym z zakończeniem aktywności zawodowej.

W zakresie **badania relacji rodzinnych i społecznych** wnioskować należy, iż w kontekście aktywności twórczej/literackiej, wsparcie rodziny, przyjaciół, znajomych, także ze środowiska Amazonek, uznać należy za stymulator działań twórczych. Co ciekawe, motywatorem twórczości okazały się negatywne emocje, związane z odczuwaniem niedostatecznego (lub wręcz braku) wsparcia instytucjonalnego.

Badanie **emocji i sposobów radzenia sobie z traumą** skłania do wniosku, że rak piersi, z jego diagnozą i terapią, uznać należy za stymulator twórczości. Twórczość ta bowiem wyrasta z potrzeby zwerbalizowania emocji, uporządkowania ich, podzielenia

się nimi. Twórczość jest też sposobem ujawnienia systemu wartości, opartego na noetycznych zasobach osobowości.

Analiza **czasu wolnego, uczestnictwa w kulturze i własnej twórczości literackiej** prowadzi do wniosku, że wypełnianie czasu wolnego czytaniem, oglądaniem telewizyjnych spektakli teatralnych, bywaniem w instytucjach kultury - wpływa na wzrost wrażliwości i stymuluje aktywność twórczą. Niemal wszystkie badane autorki po chorobie intensywnie tworzą. Niektóre z nich powróciły do pisania sprzed lat, innym choroba i doznania tego okresu otworzyły drogę do twórczości. Dla wszystkich narratorek aktywność twórcza jest przejawem wzrostu potraumatycznego.

Jak wynika z narracji kobiet chorych na raka piersi oraz pisanych przez nie tekstów literackich, aktywność twórcza spełnia istotne funkcje społeczne, profilaktyczne i terapeutyczne nie tylko wobec nich samych, ale również wobec czytelników.

Badanie w zakresie problemów szczegółowych: **Czym charakteryzuje się różnorodność rodzajowa i gatunkowa dorobku piśmienniczego Amazonek? Oraz: Czym charakteryzuje się tematyka twórczości literackiej Amazonek?** - dotyczyło różnorodności typologicznej, tematycznej i typograficznej twórczości literackiej Amazonek.

Badania wykazały, iż książki autorstwa Amazonek należą do epiki i liryki, a także do literatury użytkowej. w epice dominują powieści obyczajowe i psychologiczne z elementami autobiografii, pamiętniki oraz wspomnienia. Liryka Amazonek zdominowana jest przez utwory poetyckie. literatura użytkowa to przede wszystkim poradniki dla pacjentek onkologicznych, których rolą jest wsparcie kobiet doświadczonych rakiem piersi (w aspekcie zdrowotnym, prawnym czy psychologicznym). Badania umożliwiły też poznanie przeważającego w twórczości Amazonek gatunku twórczości. Okazuje się, że Amazonki pasjonują się pisaniem wierszy, co czynią z ogromnym wyczuciem i subtelnością. Tworzą liryki niepowtarzalne, bo wynikające z ich przeżyć i stanu emocjonalnego. Bardzo często dostrzega się w nich problematykę filozoficzną, egzystencjalną, refleksje nad życiem i przemijaniem. Badania wykazały, że warsztat literacki badane Amazonki kształtowały samodzielnie, zdobywając wiedzę z różnych źródeł. Inicjując akt twórczy, pisały z myślą o sobie, traktując własną twórczość jako formę autoterapii. Twórczość narratorek koncentruje się na tematyce onkologicznej, na kwestiach przemijania, akceptacji rzeczywistości i ukazania niezwykłych losów kobiet, a ich główną ideą jest wsparcie chorych oraz ich rodzin. w twórczości literackiej niektórych z kobiet przewija się problematyka bólu i cierpienia - uczuć wynikających z okresu choroby. Tematyka tych utworów koncentruje się na raku, terapii i zdrowieniu. Jednak, co należy podkreślić, literatki

potrafią o tych trudnych sprawach pisać z odpowiednią dozą humoru, dzięki czemu problemy zawarte w ich twórczości nabierają lekkości i pozwalają na zmierzenie się z osobistą traumą.

Badania nad problemem szczegółowym: **Jaką formę wydawniczą przyjmuje twórczość literacka Amazonek, przez kogo i gdzie jest wydawana, na jakim poziomie edytorskim?**, pozwalają na wysunięcie wniosku, że narracje autorek ujawniają ich duże osobiste zaangażowanie w prace edytorskie i cykl wydawniczy własnych książek. Nie wszystkie literatki mogą oprzeć się w tym względzie na profesjonalnej pomocy – co uznać należy za inhibitor twórczości. Podobnie ograniczający charakter mają kwestie finansowania cyklu wydawniczego, sprowadzające się w wielu przypadkach do „wydawania własnym sumptem”, co bez wątpienia dowodzi ogromnej determinacji autorek i jest godne szacunku.

Badania wskazują, iż dorobek wydawniczy Amazonek składa się z 165 tytułów publikacji w tradycyjnej formie wydawniczej, z zakresu literatury pięknej (poezja, opowiadania, powieści), literatury faktu (wspomnienia), literatury użytkowej (poradniki), literatury publicystycznej (artykuły). Amazonki wydały 60 samodzielnych książek, natomiast w czasopiśmie opublikowały 105 utworów literackich i publicystycznych.

Najwięcej książek wydały: Czesława Marecka-Pytel - 11, Elżbieta Gacek - 11, Joanna Zurawska-Flemming - 8 oraz Iwona Walczak - 8. Krystyna Bereska wydała 5 książek, Jadwiga Engel - 4, Beata Rakiel również - 4, Joanna Grzelka Kopec - 3, Agnieszka Witkowicz-Matolicz - 2. Najmniej, bo po jednej książce, wydały: Iwona Xiężopolska, Sylwia Pogorzelska, Magdalena Michalczyk oraz Elżbieta Kopera.

Analiza typograficzna i bibliometryczna materiału pozyskanego z narracji badanych autorek i kwerendy systemu biblioteczno-informacyjnego, wskazuje na niedostateczną wiedzę autorek na temat zasad edytorstwa i obiegu społecznego książki – co uznać należy za inhibitor twórczości literackiej Amazonek.

Badania w zakresie problemu szczegółowego: **Czym charakteryzuje się obecność twórczości literackiej Amazonek w systemie biblioteczno-informacyjnym?** – doprowadziły do wniosków, że Amazonki uczestniczące w badaniu większość swojej twórczości oparły na tradycyjnych książkach drukowanych, które widnieją w katalogach najważniejszych bibliotek w kraju. Twórczość ta znajduje się (na zasadzie egzemplarza obowiązkowego) np. w zasobach Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, największych bibliotek uniwersyteckich. Książki badanych autorek są dostępne w systemach bibliotecznych miejskich i wojewódzkich bibliotek publicznych, a także w Bibliotece Sejmowej czy w Głównej Bibliotece Lekarskiej. Biblioteka Narodowa ma ich 45.

W Bibliotece Jagiellońskiej jest 35 publikacji autorek. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze dysponuje wydawnictwami zwartymi w liczbie 14, a Biblioteka Śląska – 22, natomiast Książnica Pomorska w Szczecinie ma tych książek 18. badania wskazały na niedostateczną rejestrację w systemie biblioteczno-informacyjnym, co uznać należy za inhibitor twórczości literackiej badanych kobiet.

Badania wynikające z problemu badawczego: **Jak oceniana jest twórczość Amazonek przez jej czytelników?** - prowadzi do wniosku, że pozytywna recepcja utworów Amazonek przez czytelników staje się motywacją do kontynuowania przez nie „twórczego trudu” – i w tym wymiarze jest stymulatorem ich twórczości oraz źródłem wzrostu potraumatycznego. Natomiast jako inhibitor jawi się tu znikome zainteresowanie ze strony środowisk literackich i profesjonalnych recenzentów.

Badania w obrębie problemu badawczego: **Jaką rolę w animowaniu aktywności twórczej, w obszarze edytorstwa i promocji twórczości literackiej pełni Stowarzyszenie „Amazonki”?** – wskazały, że zdaniem autorek, aktywność Stowarzyszenia we wzmiankowanych obszarach jest niewielka – co niewątpliwie uznać należy za inhibitor twórczości. z kolei wypowiedzi liderek wskazują, że Stowarzyszenie „Amazonki” jest instytucją, w której mogą się realizować, tworzyć, gdzie twórczość własna jest dla nich swoistą formą terapii.

Istotnym wnioskiem w tym zakresie jest także to, że dla Federacji Stowarzyszeń „Amazonki” - działania na rzecz aktywizacji kulturalnej i twórczej członkiń jest zadaniem pobocznym, realizowanym marginalnie, okazjonalnie, głównie na prośbę samych twórczyń. Spośród licznych aktywności twórczych Amazonek (np. malarstwo, rzeźba, rękodzieło), twórczość literacka reprezentowana jest rzadko, stąd też nie znajduje się w centrum uwagi liderów Organizacji. Należy zatem zauważyć, że Stowarzyszenie „Amazonki” jest w sposób wysoce niedostateczny stymulatorem twórczości literackiej autorek.

Badania odnoszące się do problemów badawczych: **Czym charakteryzują się biografie twórcze Amazonek? i Jakie charakterystyki typologiczne wyłaniają się z przebiegu ich biografii twórczych?** doprowadziły do wyłonienia dwóch sylwetek twórczych.

Sylwetka A

Nie należy do Stowarzyszenia „Amazonki” i nie wypowiada się na temat wpływu tej organizacji na podjęcie przez nią działań twórczych, które wynikają z niej samej i z jej potrzeb. Podkreśla jednak wsparcie niematerialne Stowarzyszenia w kwestii edytorstwa i promocji jej twórczości. Nie należy też do jakichkolwiek stowarzyszeń twórczych czy

klubów literackich. w okresie przed nastaniem choroby onkologicznej za najwyższe wartości uznawała: uczciwość, przyzwoitość czy empatię. Te cechy wyznaczały jej życie w tamtym okresie. Rozwijiała zamiłowania, ale jednocześnie była wyczulona na zapewnienie sobie potrzeby samotności dla spełniania pasji czytelniczych. Sensem życia przed chorobą było spełnienie się w roli żony i matki.

Diagnoza choroby nowotworowej zmieniła wiele w życiu, postrzeganiu świata i wartościach. Istotne w tym okresie było poradzenie sobie z emocjami i doświadczeniami, które pojawiły się równocześnie z chorobą nowotworową. Wtedy też najważniejsze było wsparcie ze strony członków rodziny. w pierwszej fazie doświadczania raka piersi i emocji towarzyszących schorzeniu, charakteryzują ją: spokój, zaufanie, nadzieja oraz potrzeba wzmożonej aktywności, kontaktu z ludźmi - jako forma tłumienia negatywnych emocji. Doświadczenie choroby nowotworowej i towarzyszące jej przeżycia wiązały się na początku z wyparciem choroby, z później ze stopniowym „oswojeniem” się z nią. w okresie po chorobie skupiła się na realizacji nowych planów i celów życiowych, na własnym rozwoju i nowych pasjach. Jej system wartości uległ zdecydowanej zmianie. Po diagnozie onkologicznej najważniejsze stało się spełnianie marzeń. Choroba zmusiła niejako do zmiany myślenia i postrzegania, co teraz jest dla niej, nie dla innych, najważniejsze. Etap życia po chorobie, doświadczanie trudnych chwil związanych z leczeniem i „oswajaniem” się z diagnozą był czasem, kiedy zdobywała wiedzę o sobie oraz bliskich, o świecie oraz innych ludziach. Za swój życiowy sukces po nastaniu choroby uznaje samo życie i oparcie w rodzinie.

Geneza twórczości literackiej jest ściśle związana z nastaniem choroby, samą diagnozą nowotworu i związanymi z tym emocjami i przeżyciami. To te sytuacje stanowią okoliczności narodzin twórczej aktywności. Tworzy głównie lirykę, a tematyką utworów są przede wszystkim losy kobiet. Preferuje problematykę związaną z duchowością, emocjami i przeżyciami. w życiu Sylwetki a pojawiło się kilka istotnych impulsów pobudzających jej twórczość, a wśród nich najważniejsze w okresie po ujawnieniu się choroby - odczuwanie smutku i ludzkiego dramatu. Preferuje problematykę związaną z duchowością, emocjami i przeżyciami. Twórczość literacka jest powodem jej osobistej dumy i satysfakcji, gdyż odbiór tej twórczości w środowisku literackim, kolegów – twórców, w środowisku krytyków literatury (recenzentów), wśród Amazonek, wśród czytelników spoza środowiska Amazonek - jest ze wszech miar pozytywny.

Sylwetka B

Nie widzi potrzeby większego angażowania się w sprawy edytorstwa i promocji jej twórczości, podkreśla jedynie, iż jest zdecydowanie zbyt mało spotkań autorskich. Cechuje ją przynależność do stowarzyszeń twórczych i klubów literackich. Cieszy się swoją twórczością literacką, co wyraża się w jej udziale w konkursach literackich i zdobywaniu licznych nagród. w okresie przed nastaniem choroby onkologicznej za najwyższe wartości uznawała: wiarę, przyjaźń i miłość. Istotną jej cechą jest dostrzeganie wartości ważniejszych od tych materialnych, przez co cechuje ją nonkonformistyczne podejście do życia. W tym czasie poszukiwała własnej drogi życiowej i zmagła się z różnymi przeciwnościami losu. Życiowym sukcesem przed chorobą była siła woli. To ta cecha pozwoliła jej podjąć działania trudne i je przezwyciężyć. Bez trudu poradziła sobie z emocjami, doświadczeniami i przeżyciami, które wyzwoliła diagnoza choroby nowotworowej piersi. Dużym wsparciem w tym okresie było dla niej satysfakcjonujące życie zawodowe, kontakt z przyrodą, ale przede wszystkim - szeroko pojęte wsparcie bliskich.

Osobiste, traumatyczne doświadczenia oraz poznane przeżycia innych kobiet pozwoliły Sylwetce B otworzyć się na potrzeby drugiego człowieka i czerpanie satysfakcji z pomagania innym. Sylwetka B w różny sposób radziła sobie z emocjami i doświadczeniami po nastaniu choroby, przede wszystkim pomagała jej w tym procesie zwiększona aktywność fizyczna, profesjonalna i wytrwała rehabilitacja, fachowe leczenie, ale przede wszystkim zauważalny postęp w zdrowieniu.

Po przykrych doświadczeniach z rakiem, wartością jest własna twórczość literacka, która pozwoliła na uporanie się z negatywnymi myślami i rozczarowaniami.

Sylwetka B zmieniła w okresie po diagnozie swoje zapatrywanie na wypełnianie czasu wolnego. Teraz ważniejsza okazała się własna twórczość literacka, wspomnianie minionych zdarzeń, pobyt na łonie przyrody, gry towarzyskie, relaks, imprezy kulturalne, podróże, spotkania autorskie, Stowarzyszenie Amazonek oraz wspieranie pacjentów onkologicznych. Twórczość literacka to przede wszystkim wspomnienia oraz opowiadania miniatury. Genezy jej twórczości należy upatrywać w bólu i żalu, które to uczucia towarzyszyły jej w czasie nastania choroby. Tematyka twórczości oscyluje wokół pragnienia obalenia mitów i stereotypów, natomiast problematyka utworów koncentruje się na uwidocznieniu poczucia odrzucenia w okresie choroby, samotności wśród ludzi i bólu.

Aktywność twórcza została zainicjowana z jednej strony przez towarzyszące jej wewnętrzne rozterki, a z drugiej - przez potrzebę zrozumienia. Sam akt tworzenia osadzony jest na dogłębnym pragnieniu uchwycenia chwili. Dorobek twórczy to obok opowiadań

i wspomnień, także publikacje prasowe i recenzje krytyczno-literackie. Odbiór tej twórczości zarówno w środowisku literackim, kolegów – twórców, w środowisku krytyków literatury (recenzentów), wśród Amazonek, jak i wśród czytelników spoza środowiska Amazonek - jest ogólnie rzecz ujmując pozytywny, lecz charakteryzują go także subiektywne odczucia różnych czytelników.

Wylonione sylwetki A i B łączy:

1. Koncentrowanie się myśli autorek wokół rzetelnej wiedzy.
2. Wiara, pozytywne myślenie i czerpanie z doświadczeń innych kobiet.
3. Dobrostan autorek.
4. Człowiek jako wartość nadrzędna w życiu.
5. Realizacja marzeń, pragnień i celów.
6. Twórczość literacka, zwłaszcza poetycka.
7. Inne formy aktywności twórczej, w tym: malarstwo, hafciarstwo, muzyka, rękodzieło artystyczne.
8. Poczucie sensu życia i wdzięczność za doświadczenia.
9. Zmiana priorytetów oraz życie pełnią życia.
10. Połączenie genezy twórczości własnej z diagnozą choroby nowotworowej i nagromadzonymi emocjami.
11. Tematyka twórczości ujęta jako kobiece historie i losy kobiet oraz zachwyty przyrodą, kwestia przemijania, potrzeba utrwalenia ludzi, zjawisk i zdarzeń i ulotnych chwil.
12. Pozytywny odbiór twórczości u czytelników.
13. Pozytywna ocena przez autorki kwestii wydawniczych i promocyjnych ich twórczości.
14. Wsparcie materialne udzielane autorkom przez Stowarzyszenie „Amazonki”.

Sylwetki A i B różni:

1. Podejście autorek do roli zdrowienia i aktywności fizycznej.
2. Pozytywne myślenie pokonujące negatywne doświadczenia związane z chorobą.
3. Rodzaj i gatunek uprawianej twórczości literackiej.
4. Kwestia pokonywania barier oraz poczucie krzywdy i niesprawiedliwości.
5. Tematyka twórczości własnej związana z obalaniem mitów i stereotypów.
6. Subiektywne odczucia czytelników w związku z twórczością Amazonek.
7. Zbyt mała liczba spotkań autorskich i wydarzeń promocyjnych organizowanych przez Stowarzyszenie.

Analiza biografii twórczych, próba typologii ukrytych w nich sylwetek/osobowości twórczych Amazonek – każe wnioskować, iż pozostają one zgodne z teorią wzrostu potraumatycznego.

Wzrost potraumatyczny w obszarze relacji społecznych:

Przeżyta przez osoby badane trauma sprawia, że literatki nawiązują bliższe relacje z innymi, zwłaszcza z rodziną, bliskimi, spotykają się z przyjaciółmi, a wartościami w ich życiu staje się człowiek, jego dobro i przyjaźń. Stają się bardziej wrażliwe, empatyczne i współczujące, poprzez własne doświadczenia. Łatwiej też otwierają się na relacje z innymi, chętnie dzielą się doświadczeniami, są spragnione wiedzy.

Wzrost potraumatyczny w obszarze postrzegania samej siebie:

Osobowości twórcze, ukazane z perspektywy ich biografii, doświadczyły bólu, cierpienia, i rozpaczy, ale dziś nie są to przeżycia będące tylko przykrym doświadczeniem, lecz jak wynika z biografii, osobowości te nabierają nowych, ciekawych wymiarów i wartości. a to wszystko pozwala im na zmierzenie się z własnymi lękami i obawami, pozwala też z ufnością i nadzieją patrzeć w przyszłość.

Wzrost potraumatyczny w obszarze patrzenia na świat i życie - zmiana w filozofii życia:

Autorki zaczynają doceniać codzienne drobne sprawy, które sprawiają im przyjemność (w tym twórczość literacką), zaczynają przedkładać rodzinę i przyjaciół nad karierę zawodową.

4.2. Rekomendacje dla nauki i praktyki pedagogicznej

Niniejsze badania, przeprowadzone dla potrzeb rozprawy doktorskiej, nie pretendują do uznania ich za wyczerpujące. Stąd też wskazać w tym miejscu należy na stosowne postulaty badawcze.

Celowym byłoby objęcie interdyscyplinarnymi badaniami twórczość literacką Amazonek, publikowaną w periodykach środowiska Amazonek oraz zamieszczanej w sieci.

Wydaje się za istotne zbadanie zależności między drogą edukacyjną w życiu kobiet a ich twórczością.

Uzasadnione z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia są badania nad biblioterapeutyczną wartością twórczości literackiej Amazonek. Problematyka biblioterapii w kontekście kobiet chorych na raka piersi wydaje się zagadnieniem ciekawym

i wartym wdrożenia. W tego typu badaniach istotne będą nie tylko Amazonki, ale także narzędzie terapeutyczne, biblioterapeutyczne, jakim jest książka literacka z jednej strony, a z drugiej - proces biblioterapeutyczny, zachodzący między wspomnianym narzędziem a uczestnikiem badań. Opracowanie metodologii badań będzie tu sporym wyzwaniem, gdyż biblioterapia posiłkuje się różnymi dziedzinami wiedzy.

Równie interesujące mogą okazać się badania w zakresie twórczości literackiej Amazonek w edukacji zdrowotnej i działaniach profilaktycznych, kierowanych do różnych grup społecznych. Tutaj autorka badań proponuje zastosowanie metody analizy/zawartości mediów (w tym przypadku książek i czasopism), które niosą ogromny potencjał edukacyjny i profilaktyczny w zakresie nowotworu piersi.

Zrealizowane badania wykazały, że twórczość literacka i biografie twórcze Amazonek są niedostatecznie wykorzystywane w procesie terapeutycznym i kampaniach społecznych. Wnioski wynikające z badań stają się klarowną podstawą do zaprezentowania **rozwiązań praktycznych**.

Istotnym postulatem jest tu wdrożenie w ramach działalności Stowarzyszenia „Amazonki” projektów, które będą odwoływać się do aktywności twórczej Amazonek, zwłaszcza do ich twórczości literackiej. Projekty te winny skoncentrować się na motywowaniu pacjentek onkologicznych do tworzenia, czuwaniu nad przebiegiem cyklu wydawniczego, wsparciu finansowym w zakresie wydawania i promocji publikacji. Należy poszerzyć działania lokalnych Stowarzyszeń i włączyć w organizowane przedsięwzięcia osoby twórcze, literatki z diagnozą raka piersi (Kurek 2022).

ZAKOŃCZENIE

Badania koncentrowały się na pięciu polach badawczych: autorki; dzieła; odbiorcy twórczości literackiej Amazonek; animacja, edytorstwo i promocja twórczości Amazonek; biografie twórcze Amazonek.

W polu badawczym dotyczącym autorek analizie poddano biografie „przedchorobowe” i biografie po zdiagnozowaniu raka piersi. Analiza narracji wskazała, że badane kobiety doceniały rolę wiedzy, edukacji i kariery zawodowej w swojej biografii przed nastaniem choroby, ukazały też jakże ważne dla tych kobiet relacje rodzinne i społeczne, ich aktywność twórczą oraz uczestnictwo w kulturze. Biografie „pochorobowe” Amazonek ujawniły doświadczenia wynikające z choroby nowotworowej piersi, dowiodły, że własna twórczość w tym etapie ich życia stała się dla nich formą terapii, działaniem

profilaktycznym oraz „odskoczną” od trudnych doznań. Biografie „pochorobowe” ujawniły progres narratorek na drodze od cierpienia - do poczucia dumy z pokonania choroby i pokazania pozytywnych aspektów doświadczenia, z którym przyszło im się mierzyć.

W ramach pola badawczego dotyczącego dzieł, dociekano różnorodności rodzajowej, gatunkowej, tematycznej twórczości literackiej Amazonek oraz specyfiki jej edytorstwa. Badania wykazały, iż książki autorstwa Amazonek należą do epiki i liryki, a także do literatury użytkowej. w epice dominują powieści obyczajowe i psychologiczne z elementami autobiografii, pamiętniki oraz wspomnienia. Liryka Amazonek zdominowana jest przez utwory poetyckie. Literatura użytkowa to przede wszystkim poradniki dla pacjentek onkologicznych. Badania pokazały, że warsztat literacki badane Amazonki kształtowały samodzielnie, zdobywając wiedzę z różnych źródeł. Inicjując akt twórczy, pisały z myślą o sobie, traktując własną twórczość jako formę autoterapii. Twórczość narratorek koncentruje się na tematyce onkologicznej, na kwestiach przemijania, akceptacji rzeczywistości i ukazania niezwykłych losów kobiet.

Analizie w polu badawczym odnoszącym się do odbiorców twórczości literackiej Amazonek poddano rejestrację w systemie biblioteczno-informacyjnym oraz recepcję czytelników. Badania wskazały, iż w dorobku literackim Amazonek dominują publikacje drukowane tradycyjnie, które widnieją w katalogach najważniejszych bibliotek w kraju, odbiór twórczości literackiej Amazonek przez czytelników jest pozytywny i stanowi motywację do kontynuowania twórczego wysiłku.

W polu badawczym dotyczącym roli Stowarzyszenia „Amazonki” w animacji, edytorstwie i promocji twórczości kobiet z chorobą nowotworową piersi, analizie poddano narracje autorek oraz liderek Stowarzyszenia, a także stosowną dokumentację wzmiankowanej Organizacji. Badania wykazały, iż kobiety w nich uczestniczące edukują kolejne pokolenia, służą wsparciem koleżankom, prowadzą profilaktykę raka piersi w różnych środowiskach i tworzą, a aktywność twórcza przywróciła im wiarę i sens życia po chorobie, umożliwiła normalne funkcjonowanie.

Badania w polu badawczym odnoszącym się do sylwetek twórczych Amazonek i ich typologii doprowadziły do wyróżnienia dwóch sylwetek (A i B), wykazujących cechy wspólne i odmienne, wyrażające wzrost potraumatyczny w trzech jego obszarach.

Badania prowadzone dla potrzeb niniejszej rozprawy wskazują, iż w każdym człowieku tkwi potencjał twórczy, trzeba go tylko w odpowiednim momencie uruchomić, np. kiedy w życiu jednostki coś się zmienia, kiedy pojawiają się nowe, nierzadko traumatyczne doświadczenia. Wtedy to twórczość ujawnia się jako ta nieodkryta część życia, która staje się

jego uzupełnieniem. To wówczas człowiek zaczyna tworzyć, malować, śpiewać, pisać wiersze, haftować czy rzeźbić. Tak też jest w sytuacji narratorek w podjętych badaniach. Kobiety-Amazonki znalazły się w tym miejscu swojego życia, kiedy odpowiedni dla sztuki klimat mógł dojść do głosu i rozkwitnąć. Własna aktywność twórcza wyraża osobowość człowieka, pozwala mu na pokazanie siebie i umożliwia pełną realizację.

Przeprowadzone badania potwierdziły założenie, iż twórczość literacka autorek chorych na raka piersi ma stymulatory i inhibitory swojego rozwoju – umiejscowione w obszarach: autorzy – dzieła – obieg społeczny. To w biografiami twórczych kobiet **dostrzegamy cechy, które możemy określić jako stymulatory** podejścia do problemów, takich jak m.in. przywiązanie do rodziny i bliskich, pracy, empatia, zaangażowanie, refleksyjność, ukierunkowanie działań na dokonywanie zmian. w tych samych biografiami **można zobaczyć też inhibitory**, które utrudniają funkcjonowanie osobowości twórczych w trudnej dla nich sytuacji. Do deficytów należą zatem: **introwertyzm**, zbyt częste zamykanie się na innych, mała zdolność do wyobrażania sobie pożądaných stanów rzeczywistości, brak chęci do podejmowania ryzyka, izolowanie się czy słaba wiara we własne możliwości działania twórczego.

W twórczości kobiet uczestniczących w badaniach **zdecydowanie więcej było stymulatorów**, choć **pojawiły się także inhibitory**.

Badania w pewnej tylko części pozwoliły na potwierdzenie założenia, że dostrzega się szczególny wpływ Stowarzyszenia „Amazonki” na kształtowanie się aktywności twórczej (literackiej) kobiet po mastektomii. Czynności badawcze wykazały, że literatki uczestniczące w badaniach w większości identyfikują się z działalnością Stowarzyszenia „Amazonki”, które jest dla nich szansą na nowe i aktywne życie, jest też miejscem, gdzie znajdują różnorodne wsparcie, także to o charakterze aktywizującym oraz inspirującym do podejmowania twórczości, w tym literackiej. To także w Stowarzyszeniu finalizowały kwestie wydawnicze i promocyjne. Tutaj także spotykały się ze zrozumieniem, umożliwiano im prezentację utworów podczas wieczorów autorskich. Według Amazonek, Stowarzyszenie jawi się jako instytucja, gdzie tworzą, a twórczość własna staje się jedną z istotnych form terapii. Badania pokazują również, iż są literatki, które nie mają związków z Amazonkami, nie należą do klubu, ale mimo to dostrzegają pozytywne strony działalności organizacji, a bywa też, że korzystają z jej szerokiego wsparcia, także w zakresie promocji czy w sferze wydawania twórczości.

Zrealizowane badania potwierdzają założenie, że twórczość literacka i biografie twórcze Amazonek są niedostatecznie wykorzystywane w procesie terapeutycznym i kampaniach społecznych.

Rozprawa przybliży problematykę, która jest nową jakością w dostępnej literaturze, choć funkcjonuje w obiegu społecznym od dawna. Praca wskazuje na przydatność podjętych badań w ewentualnych studiach nad twórczością literacką pacjentów onkologicznych w ogóle. Istotne miejsce w rozprawie zajmują rozważania dotyczące motywacji do podjęcia aktywności twórczej przez Amazonki oraz doświadczenia odbite w ich utworach, dorobku piśmienniczym.

„*W twoich wierszach Twoje życie się odbiło*” - wszystkim etapom badań towarzyszyła poetycka fraza z utworu Józefa Adamczyka, członka Stowarzyszenia „Amazonki”. Wyraża ona zarówno przyjęte założenia badawcze, jak i uzyskane wyniki badań. Ujawnia genezę amazońskiej twórczości, jak i jej funkcje.

Niniejsze opracowanie powinno spotkać się z zainteresowaniem różnych grup odbiorców.

Można mieć nadzieję, iż stanie się inspiracją dla badań i analiz fenomenu twórczości pacjentek onkologicznych.

Dlatego też niniejsza **publikacja skierowana jest do szerokiego kręgu odbiorców, przede wszystkim do twórczyń, podobnie doświadczonych, jak uczestniczki badań, do osób działających w Stowarzyszeniu „Amazonki”, ale także do przedstawicieli świata nauki, zajmujących się problematyką onkologiczną, kulturoznawcą i literaturoznawcą.**

Badaniom, prowadzonym w ramach niniejszej dysertacji, towarzyszyła refleksja nad aktem tworzenia, rozpatrywanym z różnej perspektywy, ale zawsze w odniesieniu do losów człowieka. o jego szczególnej roli trafnie napisał Michał Heller (2014):

„*Tworzeniem może być wszystko: i pisanie wiekopomnego dzieła, i zamiatanie ulicy. Bo wartości tworzenia nie mierzy się wynikami i uznaniem innych, lecz ilością siebie samego włożoną w to, co się robi*” (Heller 2014).

BIBLIOGRAFIA:

Bauman T. (Red.) (2013): *Praktyka Badań pedagogicznych. Seminaria Metodologii Pedagogiki*. Polskie Towarzystwo Pedagogiczne. Oficyna Wydawnicza „Impuls”. Kraków.

- Borawska K. (2004): *Umiejętności językowe dziecka kończącego edukację wczesnoszkolną*. Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”. Białystok.
- Czerwińska M. (2009): Aktywność twórcza w procesie rehabilitacji osób z niepełnosprawnością wzroku - refleksje między terapią a sztuką. W: *Dylematy (niepełno)sprawności - rozważania na marginesie studiów kulturowo-społecznych*. Współczesne konteksty i kontrowersje pedagogiki wspierającej. Red. M. Dycht, L. Marszałek. Wydaw. Salezjańskie. Warszawa, s. 255-273.
- Czerwińska M. (2012): *„Słowem potrafię wszystko”. o piśmienniczości osób z niepełnosprawnością wzroku. Studium bibliologiczno-tyflogiczne*. Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zielona Góra.
- Dróżka W. (1997): *Metoda biograficzna z perspektywy rozwoju orientacji humanistyczno-jakościowej w pedagogice*. „Edukacja, Studia, Badania” nr 4 s. 23-32.
- Flick U. (2011): *Jakość w badaniach jakościowych. Niezbędny badacza*. PWN. Warszawa.
- Gnitecki J. (1993): *Zarys metodologii w pedagogice empirycznej*. Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Zielona Góra.
- Gołaszewska M. (1984): *Zarys estetyki*. PWN. Warszawa.
- Gołaszewska M. (1998): *Twórczość artystyczna*. W: *Encyklopedia Psychologii*. Red. W. Szewczuk. Fundacja „Innowacja”. Warszawa s. 911-915.
- Heller M. (2014): *U Maksymiliana 10:30*. Wydawnictwo Copernicus Center Press. Kraków.
- Hulek A. (1992): Sztuka a ludzie niepełnosprawni. „Kultura i Edukacja” nr 2.
- Kłoskowska A. (2007): *Socjologia kultury*. PWN. Warszawa.
- Konarzewski K. (2000). *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. Warszawa.
- Kossakowski Cz. (2003): *Węzłowe problemy pedagogiki specjalnej*. Wydawnictwo „Akapit”. Toruń.
- Kubinowski D. (2010): *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia, metodyka, ewaluacja*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin.
- Kubinowski D. (2011): *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia, metodyka, ewaluacja*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin.
- Kurek L. (2018): *Aktywność twórcza Amazonek w perspektywie jakościowych badań pedagogicznych*. W: *Osoba. Tradycja i współczesność pedagogiki specjalnej w tworzeniu społeczeństwa dla wszystkich*. Red. J. Głodkowska, K. Sipowicz, I. Patejuk-Mazurek. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej. Warszawa s. 297-310.

- Kurek L. (2022): *Wpływ Stowarzyszenia Amazonek na aktywność twórczą kobiet z rakiem piersi (referat)*. „Już nie mam siły krzyczeć o pomoc”. *Współczesne problemy psychospołecznego funkcjonowania Amazonek (kobiet z diagnozą raka piersi)*. Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa, dn. 23.04.2022. Zakład Pedagogiki Specjalnej i Profilaktyki Społecznej Uniwersytetu Zielonogórskiego. Zielona Góra.
- Łobocki M. (1999): *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”. Kraków.
- Łobocki M. (2000): *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”. Kraków.
- Masgutowa S. (1997): *Psychoterapia przez sztukę*. „Forum Psychologiczne” t. 2 nr 1 s. 69-80.
- Mazurek E. (2013): *Biografie edukacyjne kobiet dotkniętych rakiem piersi*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej. Wrocław.
- Mazurkiewicz A. (2012): *Mam go! Rak piersi-strefa prywatna, strefa publiczna*. Wydawnictwo „Amazonki”. Warszawa.
- Nowak S. (1985): *Metodologia badań społecznych*. PWN. Warszawa.
- Ogińska-Bulik N. (2013): *Potraumatyczny wzrost: zróżnicowanie ze względu na rodzaj doświadczanego zdarzenia oraz płeć i wiek badanych osób*. „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Psychologia” t. 17 s. 51 -64.
- Pilch T (1995): *Zasady badań pedagogicznych*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa.
- Pilch T. (1998): *Zasady badań pedagogicznych*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa.
- Pilch T. (2001): *Terminy i pojęcia badań pedagogicznych*, W: Pilch T., Bauman T.: *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa s.35-69.
- Skibińska E. (2006): *Mikroświaty kobiet. Relacje autobiograficzne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa.
- Steinar K. (2004): *InterViews: wprowadzenie do jakościowego wywiadu badawczego*. Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”. Białystok.
- Stroud M. (2000): *Twarzą w twarz z rakiem*. Wydawnictwo „Księgarnia św. Jacka”. Katowice.
- Szewczuk W. (1985): *Słownik psychologiczny*. Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”. Warszawa.

Szmidt K.J. (2013): *Pedagogika Twórczości*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. Gdańsk.

Włodarek J., Ziółkowski M. (Red.) (1990): *Metoda biograficzna w socjologii*. PWN. Poznań.

Zierkiewicz E. (2010): *Rozmowy o raku piersi. Trzy poziomy konstruowania znaczeń choroby*. Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe. Wrocław.

Zierkiewicz E., Łysak A. (2007): *Kobieta i (b)rak. Wizerunki raka piersi w kulturze*. Wydawnictwo „Mar Mar”. Wrocław.

Zierkiewicz E., Wechmann K. (2016): *Życie od Nowa. Społeczne zaangażowanie Amazonek – aktywnych pacjentek*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.

Żółkiewski S. (1971): *Badania kultury literackiej i funkcji społecznych literatury*. (W:)

Problemy socjologii literatury. Pod red. J. Sławińskiego. „Ossolineum”. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk s. 59–78.

Żuraw H. (1996): *Uczestnictwo kulturalne młodzieży niepełnosprawnej*. Wydaw. Akademickie „Żak”. Warszawa.

SPIS TABEL:

Tabela 1. Autorki – Amazonki – dane socjodemograficzne 12

Tabela 2. Liderki Stowarzyszenia „Amazonki” - dane socjodemograficzne 13